

Uchwała z dnia 17 maja 1996 r.
II UZP 10/96

Przewodniczący SSN: Józef Iwulski, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Maria Tyszel,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Stefana Trautsolta, sprawy z wniosku Edwarda S. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział Regionalny w O. o jednorazowe odszkodowanie, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 17 maja 1996 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie postanowieniem z dnia 12 marca 1996 r. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.

Czy członkom rodziny osoby najbliższej ubezpieczonemu rolnikowi nie podlegającej ubezpieczeniu przysługuje prawo do jednorazowego odszkodowania w sytuacji, gdy śmierć tej osoby była skutkiem nagłego zdarzenia wywołanego przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło na terenie gospodarstwa domowego bezpośrednio związanego z gospodarstwem rolnym, ale nie w okolicznościach o jakich stanowi art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. Nr 71, poz. 342 z 1993 r., z późniejszymi zmianami) ?

podjął następującą uchwałę:

Członkom rodziny osoby najbliższej ubezpieczonemu rolnikowi, nie podlegającej ubezpieczeniu, przysługuje jednorazowe odszkodowanie, jeżeli śmierć tej osoby nastąpiła wskutek wypadku przy pracy rolniczej, któremu uległa ona pomagając ubezpieczonemu rolnikowi, nie będąc jego pracownikiem, w pracach związanych z prowadzeniem działalności rolniczej (art. 10 ust. 1 pkt 4 w związku z pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników - jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71, poz. 342 ze zm.).

U z a s a d n i e n i e

Omawiane zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego:

Wnioskodawca Edward S. - zięć rolnika Gustawa B. prowadzącego gospodarstwo rolne - dochodził przyznania jednorazowego odszkodowania z tytułu śmierci żony Heleny S. w dniu 7 sierpnia 1994 r. Podczas wypychania ze stodoły przyczepy ciągnikowej przez rolnika i wnioskodawcę, doszło do uderzenia przyczepy w stojącą Helenę S., prowadzącego w konsekwencji do jej śmierci. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział Regionalny w O. - decyzją z dnia 31 stycznia 1995 r. odmówiła prawa do dochodzonego świadczenia, przyjmując że śmierć żony wnioskodawcy nie była związana z pomocą jaką świadczyła ona ubezpieczonemu rolnikowi w pracach związanych z prowadzeniem działalności rolniczej. Na podstawie akt Prokuratury Rejonowej w O. [...], ustalono że poszkodowana znalazła się w miejscu zdarzenia

przypadkowo, a w każdym razie nie wykonując pracy związanej z prowadzeniem przez ubezpieczonego działalności rolniczej.

Rozpoznając odwołanie wnioskodawcy od powyższej decyzji, Sąd Wojewódzki, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie ustalił, że tak wnioskodawca jak i jego żona nie byli ubezpieczonymi rolnikami, nie byli też pracownikami ubezpieczonego rolnika Gustawa B. (swojego zięcia), będąc osobami najbliższymi dla ubezpieczonego rolnika w myśl art. 10 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71 poz. 342 ze zm.). Do śmierci Heleny S. doszło bez związku z pomocą ubezpieczonemu w pracach związanych z prowadzeniem przez niego działalności rolniczej, a więc nie w okolicznościach o których stanowi art. 10 ust. 1 pkt. 2 cytowanej ustawy, stąd roszczenie wnioskodawcy (męża zmarłej) o jednorazowe odszkodowanie, jest niezasadne po myśli art. 10 ust. 1 pkt 4 ustawy i podlega oddaleniu - wyrok z dnia 6 grudnia 1995 r.

Wobec rewizji wnioskodawcy, Sąd Apelacyjny w Rzeszowie powziął poważne wątpliwości prawne (zawarte w przedstawionym zagadnieniu) sprowadzające się do wykładni art. 10 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o u.s.r.

Przepis ten uzależnia przyznanie jednorazowego odszkodowania uprawnionemu członkowi rodziny osoby najbliższej ubezpieczonego rolnika, która nie podlega ubezpieczeniu i nie jest pracownikiem rolnika, od jej śmierci, o ile nastąpiła ona wskutek wypadku przy pracy rolniczej. Powstaje wątpliwość czy użyte w art. 10 ust. 1 pkt 4 ustawy sformułowanie "osoby określone w pkt 2", dotyczy tylko definicji osoby najbliższej (pkt 2 ust. 1 art. 10) czy również okoliczności w jakich doszło do jej śmierci, a więc wskutek wypadku przy pracy rolniczej, w czasie pomocy ubezpieczonemu rolnikowi, w pracach związanych z prowadzeniem działalności rolniczej.

Zdaniem organu rentowego i Sądu Wojewódzkiego za tym drugim rozumowaniem "przemawia wykładnia celowościowa i funkcjonalna" oraz zaostreżenie kryteriów dla przyznania świadczenia osobom nie ubezpieczonym. Odmienne rozumowanie prowadziłoby do przyjęcia, że śmierć osoby najbliższej rolnikowi w wyniku wypadku przy pracy rolniczej bez związku z pracą tej osoby w ramach pomocy ubezpieczonemu przy prowadzeniu działalności rolniczej, rodziłaby prawo do odszkodowania dla członków rodziny tej osoby, natomiast jej uszczerbek na zdrowiu, nie dawałby prawa do jednorazowego odszkodowania.

Przedstawiając powyższe wątpliwości, Sąd Apelacyjny zdaje się zajmować stanowisko, że pojęcie "osoby określone w pkt 2" dotyczy wyłącznie definicji osoby najbliższej, nie zaś okoliczności zdarzenia.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71, poz. 342 ze zm.) zwana dalej ustawą o u.s.r. wprowadziła dość istotne zmiany w ubezpieczeniu społecznym rolników w stosunku do poprzedniego stanu prawnego wynikającego z ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133 ze zm.) w zakresie ubezpieczeń wypadkowych. W szczególności dotyczy to zastąpienia określenia "wypadek przy pracy w gos-

podarstwie rolnym" - art. 8 ostatnio cytowanej ustawy, określeniem "wypadek przy pracy rolniczej" - art. 11 ustawy o u.s.r. O ile w poprzednio obowiązującej ustawie za wypadek przy pracy w gospodarstwie rolnym uważane było: nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło podczas zwykłych czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego lub w związku z wykonywaniem takich czynności, wykonywaniem zadań zleconych przez organizacje polityczne lub społeczne bądź w związku z uczestniczeniem w organizowanych przez te organizacje czynach społecznych, co powtarzało definicję wypadku zawartą w art. 29 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr. 23, poz. 140), o tyle nowa ustawa wprowadziła w to miejsce pojęcie wypadku przy pracy rolniczej, definiując je w art. 11 ust. 1.

Stosownie do tej definicji, w której wykorzystano ukształtowane w poprzednim stanie prawnym orzecznictwo Sądu Najwyższego, za wypadek przy pracy rolniczej uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło: 1) na terenie gospodarstwa rolnego, które ubezpieczony prowadzi lub w którym stale pracuje, albo na terenie gospodarstwa domowego bezpośrednio związanego z tym gospodarstwem rolnym lub 2) w drodze ubezpieczonego z mieszkania do takiego gospodarstwa rolnego, albo w drodze powrotnej lub 3) podczas wykonywania poza terenem gospodarstwa rolnego, zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej albo w związku z wykonywaniem tych czynności lub 4) w drodze do miejsca wykonywania tych czynności, albo w drodze powrotnej. Ochrona więc z tytułu wypadku jest szersza (obejmuje bowiem także gospodarstwo domowe oraz drogę do gospodarstwa i drogę powrotną) a zastrzeżenie, że chodzi o wykonywanie zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej, występuje jedynie przy pracach wykonywanych poza terenem gospodarstwa rolnego oraz w drodze do miejsca wykonywania tych czynności albo w drodze powrotnej.

Jednym ze świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego jest jednorazowe odszkodowanie z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu albo śmierci wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej - art. 9 pkt 1 ustawy o u.s.r. Do świadczenia takiego uprawnione są, poza samym ubezpieczonym, osoby dla niego najbliższe, nie podlegające ubezpieczeniu, jeżeli doznały one uszczerbku na zdrowiu "wskutek wypadku przy pracy rolniczej, któremu uległy pomagając ubezpieczonemu rolnikowi, nie będąc jego pracownikiem, w pracach związanych z prowadzeniem działalności rolniczej", członkowie rodziny ubezpieczonego, który zmarł wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej, a także członkowie rodziny osoby najbliższej ubezpieczonemu rolnikowi, "która zmarła wskutek wypadku przy pracy rolniczej" - art. 10 ust. 1 pkt 2-4 cytowanej ustawy.

Z przedstawionego przepisu wykładanego gramatycznie wynika, że jednorazowe odszkodowanie, poza samym ubezpieczonym, przysługuje uprawnionym członkom jego rodziny i członkom rodziny osoby najbliższej ubezpieczonemu, jeżeli skutkiem wypadku przy pracy rolniczej była śmierć ubezpieczonego rolnika lub osoby najbliższej. Wniosek ten wypływa wprost z przepisu, który reguluje różne - wymienione w nim - sytuacje.

Jednorazowe odszkodowanie przysługuje nie tylko osobie, która doznała stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu w wyniku wypadku, ale także członkom rodziny takiej osoby, jeżeli w wyniku zdarzenia doszło do jej śmierci.

Ubezpieczony nabywa prawo do jednorazowego odszkodowania, jeżeli doznał uszczer-

bku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy rolniczej (w rozumieniu art. 11 ust. 1 ustawy), lub rolniczej choroby zawodowej (rozumianej według wskazań zawartych w art. 12 ustawy), zaś w przypadku jego śmierci na skutek wymienionych zdarzeń, jednorazowe odszkodowanie przysługuje członkom jego rodziny, na zasadach przewidzianych dla członków rodziny pracownika (art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy).

Takie samo odszkodowanie przysługuje osobie najbliższej ubezpieczonemu rolnikowi, która sama ubezpieczeniu nie podlegała, jeżeli doznała uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy rolniczej - tak samo rozumianego (art. 11 ust. 1 ustawy) - o ile do wypadku doszło przy świadczeniu pomocy ubezpieczonemu rolnikowi w pracach związanych z prowadzeniem działalności rolniczej, gdy osoba taka nie była pracownikiem rolnika, jak i członkom rodziny takiej osoby, jeżeli skutkiem zdarzenia była jej śmierć.

Tak więc członek rodziny osoby najbliższej rolnikowi (za którą uważa się jego wstępnych, zstępnych, rodzeństwo, zstępnych rodzeństwa, powinowatych w tej samej linii lub stopniu oraz wychowanków), ma prawo do jednorazowego odszkodowania, jeżeli doszło do śmierci tej osoby wskutek wypadku przy pracy rolniczej, świadczonej w ramach pomocy ubezpieczonemu rolnikowi w pracach związanych z prowadzeniem działalności rolniczej, rozumianej jako "działalność w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej - art. 6 pkt 3 ustawy. Inaczej mówiąc przepis art. 10 ust. 1 pkt 4 ustawy uprawnia do jednorazowego odszkodowania członków rodziny osoby najbliższej ubezpieczonemu rolnikowi, która zmarła wskutek wypadku przy pracy rolniczej, rozumianego tak jak przewiduje definicja ustawowa zawarta w art. 11 ust. 1 ustawy, o ile do wypadku takiego doszło w okolicznościach podanych w przepisie art. 10 ust. 1 pkt 2, do którego odsyła.

Należy zauważyć, że w sposób podobny został określony krąg osób uprawnionych do tego świadczenia w art. 7 poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r.

Z tych wszystkich względów, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji uchwały.

=====